

Підготовка вчителів проектних класів до організації педагогічної просвіти батьків

Тетяна ДОВЖЕНКО,

доктор педагогічних наук, декан факультету початкового навчання, професор кафедри теорії і методики професійної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Сучасний етап суспільного розвитку характеризується переосмисленням парадигми освіти, що зумовлює зміни в усій системі освітньої взаємодії. Однак є реалії, незмінні в системі педагогічних цінностей, до яких відносять родинне виховання та сім'ю як суб'єкт освітнього процесу. Сьогодні в Україні реалізуються нові освітні проекти, зокрема всеукраїнський науково-педагогічний проект «Інтелект України». Цікавими видаються дослідження щодо співпраці дітей, батьків та вчителів у межах цього проекту.

У науково-педагогічній літературі накопичено чималий обсяг знань з питань педагогічної просвіти батьків. Аналіз завдань, змісту та форм сімейного виховання, особливостей соціально-педагогічної роботи з родиною здійснили Т.Алексєєнко, М.Вовчик-Блакитна, В.Котирло, В.Кравець, І.Трубавіна, В.Федяєва, В.Шинкаренко, Л.Штефан та ін.; теоретичні засади формування педагогічної культури батьків у системі просвітницької роботи обґрунтовували Ш.Амонашвілі, А.Арбузов, Є.Аркін, О.Арсенєв, К.Асатурова, О.Бондарєвська, І.Гребенников, Л.Григорян, Ю.Грицкова, І.Єсьман, Л.Левшин, А.Макаренко, А.Пінт, В.Сухомлинський та ін.; шляхи вдосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя до роботи з батьками, проблеми організації педагогічної просвіти батьків державними та громадськими установами в історичній ретроспективі розглядали Н.Бугаєць, Т.Гущина, О.Зверєва, О.Кононенко, О.Савченко, Т.Шанскова, А.Відченко, А.Говорун, І.Дубінець, Т.Кравченко, Т.Кочубей, О.Мальцева, П.Петренко, М.Стельмахович, В.Шинкаренко та ін.

Мета статті – розкрити особливості взаємодії сім'ї та школи в контексті реалізації науково-педагогічного проекту «Інтелект України».

Сучасна сім'я розвивається в умовах якісно нової, суперечливої суспільної ситуації. Хоча і спостерігається посилення уваги суспільства до проблем сім'ї, розробляються та реалізуються комплексні цільові програми з підвищення її значущості у вихованні дітей, водночас відбуваються процеси, що призводять до загострення сімейних проблем. Це, передусім, падіння життєвого рівня більшості сімей, необхідність вирішення проблем економічного, а часом і фізичного виживання, що посилює соціальну тенденцію самоусунення багатьох батьків

від розв'язання питань виховання і особистісного розвитку дитини. Саме тому педагогічні колективи, які задіяні в зазначеному освітньому проекті, реалізують комплексну систему роботи, спрямовану на педагогічну просвіту батьків. Варто пам'ятати, що педагогічна просвіта батьків відбувається впродовж усього життя людини. Як складний і тривалий процес, вона має декілька складових:

- латентну, приховану, коли дитина опановує ті стосунки, прийоми, способи, за допомогою яких її виховують, а потім, у дорослому житті, людина відтворює ті самі способи і прийоми, що відображалися в її пам'яті;

- традиційну, прийнятну в певній культурі, тобто пов'язану з передачею знань, необхідних для життєзабезпечення дитини, таку, що здійснюється, зазвичай, прямим навчанням або навчанням традиційними способами (для міської культури – часто за допомогою книжок і засобів масової комунікації);

- ситуативну, пов'язану з передачею батькам необхідних знань, що здійснюється часто шляхом рад і консультацій, у тому числі зі знайомими, рідними, лікарями, вихователями, психологами і педагогами;

- рефлексію, що забезпечує аналіз багатовимірних процесів життєвої реальності, наслідків батьківських дій, в якій дитина розглядається як самостійний суб'єкт стосунків.

Підвищення педагогічної культури батьків передусім залежить від озброєння їх необхідними знаннями. Сучасні сім'ї відчувають необхідність у знаннях про цілі, засоби і методи виховання дітей, а нерідко – в корекції й компенсації розвитку дитини. Отже, зміст психолого-педагогічної підготовки батьків охоплює знання з багатьох людинознавчих наук, що сприяють підвищенню ефективності виховання дітей у сім'ї.

Виховна діяльність у сім'ї має суто прикладний характер, тому важливо допомогти батькам набутти найрізноманітніших практичних умінь. Цьому сприяють активні форми педагогічної просвіти сучасних батьків: зустріч за «круглим столом», педагогічні практикуми, батьківські конференції, диспути батьків, консультації для батьків (як групові, так і індивідуальні), тренінги, батьківські збори, лекції тощо.

Дослідження, проведені з питань організації підвищення рівня психолого-педагогічної компетентності батьків класними керівниками, засвідчили, що більшість педагогів-вихователів надають перевагу такій формі роботи, як батьківські збори за класичною схемою, яка охоплює п'ять обов'язкових компонентів:

1. Аналіз навчальних досягнень учнів класу.
2. Ознайомлення батьків зі станом соціально-емоційного клімату в класі.
3. Психолого-педагогічна освіта.
4. Обговорення організаційних питань.
5. Особисті бесіди з батьками.

Особливою популярністю серед класних керівників користуються такі форми роботи, як «круглі столи», збори-практикуми, збори-диспути і творчі майстерні. Деякі педагоги у своїй роботі використовують батьківські конференції, що проводяться як для батьків учнів одного класу, так і для декількох паралельних класів. Найчастіше на таких конференціях розглядається певне теоретичне питання, а потім батьки аналізують досвід виховання дітей у сім'ї.

Сьогодні батьки із задоволенням відвідують тренінги, що сприяють підвищенню рівня їхніх психолого-педагогічних знань.

Безумовно, підготовка батьків, громадян України до виховної діяльності передбачає декілька взаємозалежних рівнів. Аналіз програм підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів (м. Харків), планів роботи шкіл та класних керівників, що мають на меті підвищення педагогічної культури сім'ї, засвідчує використання двох основних типів таких програм: програми виховання батьків та програми педагогічної просвіти батьків.

Розгляд цих програм дає змогу стверджувати, що нині зміст просвіти батьків зазнав значних змін, пов'язаних із соціально-економічними, політичними, міжнародними трансформаціями у житті України. Зміст просвіти батьків охоплює широке коло знань, необхідних для нормального функціонування сім'ї (педагогічні, психологічні, економічні, медичні, правові, соціологічні, знання основ етики, культури). Зважаючи на те, що сьогодні церква, релігійні конфесії мають серйозний вплив у суспільстві, психолого-педагогічна підготовка батьків має також враховувати знання основ діяльності церковних конфесій, громад у регіоні.

Аналіз наукової літератури засвідчив, що в Україні вивчається європейський досвід сімейного виховання і, відповідно, впроваджуються програми

виховання батьків в європейських країнах. Такий підхід чітко простежується у навчальних програмах українських університетів, які готують майбутніх учителів. У Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди у змісті курсів «Теорія та методика виховної роботи», «Порівняльна педагогіка», «Педагогіка сімейного виховання», «Сучасні технології виховання у початковій школі» розглядаються такі моделі європейських програм навчання батьків, як: чуттєвої комунікації, групових консультацій, християнського виховання батьків, адлерівська, а також модель, заснована на транзакціональному аналізі.

Вивчення досвіду організації педагогічної освіти показало, що в Україні здійснювалися спроби створення системи підвищення педагогічної культури батьків. Ця система в різні періоди охоплювала: ліквідацію неписьменності дорослих, батьківські школи для молодих батьків і матерів, пропагування елементарних педагогічних знань, батьківські лекторії, університети, всезагальне навчання, індивідуальні бесіди вчителів із батьками з профілактики асоціальної поведінки дітей тощо. Видавалася література із сімейних питань, педагогічні журнали, освітні газети, проводилися радіолекторії, заохочувалася діяльність громадськості з надання допомоги батькам у сімейному вихованні, що сприяло підвищенню його ефективності.

Сучасний погляд на проблему організації педагогічної просвіти батьків потребує наукового осмислення й критичного аналізу історичного досвіду, накопиченого педагогічною наукою і виховною практикою попереднього періоду. Важливим моментом є вивчення питання аналізу сімейної атмосфери оточення учня, що започаткували С.Шацький, П.Блонський, розвинули А.Макаренко і В.Сухомлинський. Адже сім'я є значущим інститутом виховання, вона була, є і завжди буде найважливішим середовищем становлення особистості. Набутий у сім'ї фізичний і духовний розвиток є запорукою перших шкільних успіхів дитини. Сучасні взаємини школи як інституту соціального виховання і сім'ї як інституту батьківського виховання передбачають нові форми об'єднання людей на засадах якої-небудь спільної діяльності, у такий спосіб створюючи умови для особистого розвитку дитини в суспільстві, для його щастя.

У системі підготовки вчителя до організації педагогічної просвіти батьків також варто звернути увагу на організацію і спільне проведення вільного часу дітей і батьків, участь батьків щодо управління педагогічним процесом у навчальному закладі:

- а) Дні творчості учнів та їхніх батьків;
- б) участь у відкритих уроках і позакласних заходах;
- в) допомога в управлінні матеріально-технічною базою навчального закладу;
- г) шефська допомога;
- г) участь батьків у роботі Опікунської ради;
- д) участь батьків у роботі Батьківського комітету;

е) захист інтересів і прав дитини в так званих важких сім'ях, педагогічна просвіта батьків за програмою «Здоров'я»;

є) проведення спільних спортивних заходів викладачами фізичної культури і батьками;

ж) інформація для батьків про специфіку фізичного розвитку різних вікових категорій дітей;

з) обговорення питань здоров'язбереження на батьківських зборах;

и) залучення фахівців-медиків до просвітницької і практичної роботи з батьками учнів.

Збереглися і традиційні форми педагогічної просвіти батьків, а саме: батьківські збори; загальношкільні і класні заходи; індивідуальні консультації педагога; конференції; індивідуальні і тематичні консультації. Питання, що обговорюються на батьківських зборах, є невід'ємною складовою програми підвищення педагогічної культури батьків. Тематика батьківських зборів визначається класним керівником з урахуванням запитів батьків, проблем, що накопичуються у виховному процесі, рівня педагогічної грамотності батьків у процесі виховання дітей. Зокрема, аналіз успішності школярів можна пов'язати з темами: «Виховання у дітей уваги під час виконання домашніх завдань», «Роль сім'ї у розвитку в дітей пізнавальних інтересів», «Роль сумління і працьовитості під час виконання домашніх завдань», «Як подолати психологію неуспішного учня». Важливим є ознайомлення батьків під час батьківських зборів із станом соціально-емоційного клімату в класі, поведінкою дітей на уроках, екскурсіях, в їдальні, на перервах, у місцях масового спілкування. Темою розмови можуть бути і взаємини, і мова, і зовнішній вигляд учнів.

З метою виховання у дітей доброти можна запропонувати батькам особливу пам'ятку: спілкування батьків із дітьми має відбуватися не менш як три-чотири години на добу, в тому числі одної години для суспільно корисної праці дорослих і дітей, організації спільних ігор і заняття спортом. Якщо ви не будете підвищувати голос на дітей, ви переконаєтеся, що дитина навчилася вас чути. Заборонено зловживати алкоголем, курінням, приносити додому чуже. Варто пам'ятати, що діти копіюють вас, вони – відображення вашої сім'ї. Не можна вдаватися до емоцій страху, необхідно доводити розпочату справу до кінця. Пам'ятайте, що виховання – це передача дітям вашого життєвого досвіду. Що вище ваша чуттєва сфера, то більше ви можете співпереживати чужій біді і радості, бути милосердним. Якщо ви відчували труднощі в справі виховання, зверніться по допомогу в школу.

Учителі, задіяні в науково-педагогічному проєкті «Інтелект України», є постійними учасниками неперервного психолого-педагогічного семінару, що сприяє розв'язанню складних ситуацій зі шкільного життя або розширює межі вже набутих знань з огляду на сучасні досягнення науки. Наприклад, кожний учитель знає, як проводити батьківські збори,

однак поради сучасних психологів будуть слухними: перед початком зборів позбутися поганого настрою; найприємніше слово для людини – її ім'я; пам'ятайте «золоте правило» педагогічного аналізу: починати варто з позитивного, потім згадати негативне, завершити розмову пропозиціями на майбутнє; попередьте батьків, що не вся інформація передається дітям; необхідно подякувати всім, хто виконує батьківський обов'язок і прийшов на збори; дайте батькам зрозуміти, що ви усвідомлюєте, як важко їхній дитині вчитися; оцінюйте успіхи дітей відносно їхніх потенційних можливостей; доведіть до батьків думку, що «невстигаючий учень» не означає «погана людина».

Загальношкільні батьківські збори проводяться не більш як двічі на рік. Тематика таких зустрічей має характер звіту роботи школи за певний період. Це може бути успішна атестація, приклади позитивного досвіду виховання в сім'ї.

Завданнями батьківських конференцій є проведення соціологічних і психологічних досліджень із проблеми конференції. Бажано, щоб проблему аналізували самі батьки з позиції власного досвіду. Тематика батьківських конференцій може бути такою: «Естетичне виховання молодших школярів у сім'ї», «Моральне виховання школяра в сім'ї», «Роль сім'ї у розвитку моральних якостей підлітка», «Роль сім'ї у розвитку працездатності учня».

Індивідуальні консультації також є важливою формою взаємодії класного керівника з сім'єю, особливо коли вчитель набирає новий клас. Індивідуальна консультація має бути ознайомлювального характеру і сприяти налагодженню контакту між батьком і вчителем. Під час бесіди з класним керівником у неформальній обстановці у батьків є можливість розповісти про свою дитину, а вчителю – з'ясувати необхідне для своєї професійної роботи з нею: особливості здоров'я дитини; її захоплення, інтереси; переваги в спілкуванні сім'ї; поведінкові реакції; особливості характеру; мотивацію учіння; моральні цінності сім'ї.

Зазначимо: під час індивідуальної бесіди класний керівник має більше слухати і чути, а не захоплюватися повчальними порадами. Не менш важливо під час бесіди розпитати про традиції, звичаї, спільне проведення часу в сім'ї.

Особливу увагу варто приділити нетрадиційним формам роботи з батьками, серед яких:

- тематичні консультації;
- батьківські читання;
- батьківські вечори;
- батьківські тренінги;
- батьківські ринги.

Тематичні консультації проводяться для рекомендацій із проблеми, яка хвилює конкретних батьків. Іноді ці проблеми можуть бути конфіденційними. Бажано, щоб у тематичній консультації брали участь психолог, шкільний лікар, представник правоохоронних органів, а в деяких випадках – відділу опіки і соціального захисту.

Тематика консультацій може бути такою:

- Дитина пропускає заняття в школі і не хоче вчитися.
- Як розвивати пам'ять дитини?
- Тривожність дитини. Наслідки.
- Ми перестали розуміти свою дитину.
- Методи покарання і заохочення.
- Як допомогти дитині в подоланні недовіри у її поведінці.

На батьківських читаннях не лише обговорюють проблему, а й ознайомлюються із рекомендованою літературою для її вирішення, після чого батьки викладають власне розуміння прочитаного.

Батьківські вечори спрямовані на об'єднання батьківського колективу. Форми вечорів дають змогу не лише висловлювати свою думку щодо запропонованих тем, а й почути корисне для себе у міркуваннях інших батьків, узяти на озброєння для виховання своєї дитини.

Тематика батьківських вечорів:

- Свята в нашій сім'ї.
- Як ми святкуємо день народження дитини.
- Як ми проводимо вільний час.
- Обов'язки в сім'ї. Сила позитивного прикладу батьків.

Батьківський тренінг має на меті надбання важливих навичок взаємодії, встановлення довіри, налагодження співпраці між батьками і дітьми, поліпшення взаєморозуміння в сім'ї.

На жаль, у сучасній шкільній практиці втрачено досвід організації сімейних клубів. Сучасна модель сімейного клубу є засобом соціалізації дитини. Специфіка його структури і особливості функціонування пов'язана з тим, що: в сімейних клубах представлено різні типи сімей, які відрізняються структурними ознаками; створено умови для освоєння дитиною набору соціальних ролей, що демонструють різноманіття внутрішньосімейних стосунків; сповна реалізуються міжпоколінні зв'язки, що відображають для індивіда дійсність, в якій він діє, пізнає і спілкується, входить у соціум.

У складних умовах сьогодення сім'я потребує систематичної та кваліфікованої допомоги школи. Процес взаємодії сім'ї і школи передбачає активне включення батьків у навчально-виховний процес, позаурочну дозвілєву діяльність, співпрацю з дітьми та педагогами.

Проект «Інтелект України» спрямований на реалізацію не лише оригінальної освітньої програми, а й забезпечення основ нових взаємин між школою та родиною учня. Цей аспект педагогічної діяльності становить безпосередній інтерес. Сучасне суспільство усвідомлює означену проблему, все більше фахівців (психологи, соціологи, педагоги) наголошують на необхідності впровадження оновлених форм взаємодії вчителів і батьків, підвищення їхньої педагогічної культури, що сприятиме об'єднанню виховних зусиль сім'ї та школи.

Отже, успішне вирішення завдань навчання і виховання відбудеться лише за умов об'єднання

виховних зусиль школи, сім'ї та громадськості. Організуючим центром спільної виховної роботи школи, сім'ї та громадськості має бути школа. Це пов'язано з такими факторами:

– по-перше, нині лише школа забезпечує необхідний рівень освіти учнів, що зумовлюється вимогами сучасного виробництва та прискореним науково-технічним прогресом;

– по-друге, школа забезпечена спеціально підготовленими кадрами, кваліфікованими педагогами, більшість батьків не має належної педагогічної підготовки;

– по-третє, значну частину свого часу учні проводять у школі, її вплив позначається також на їхній діяльності в сім'ї, оскільки вони продовжують свою навчальну роботу вдома, виконуючи навчальні завдання. Водночас не можна не враховувати, що більшість батьків зайнята в сферах виробничої діяльності, приділяє увагу самоосвіті, підвищенню своєї кваліфікації, що послаблює традиційні контакти батьків і дітей.

Вказані чинники, пов'язані з визначальним впливом школи на виховання учнів, зберігають своє значення й щодо впливу суспільних умов на дитину. Саме тому школа і має бути організуючим центром, що об'єднує виховну діяльність сім'ї та громадськості.

Література

1. *Гайдарова Л.И.* Сущность и содержание педагогического просвещения родителей в школе / Л.И. Гайдарова // Педагогические науки. – 2007. – №4. – С. 91–94.
2. *Концепція «Сім'я і родинне виховання»* // Рідна школа. – 1996. – №6. – С. 11–12.
3. *Кравченко Т.В.* Допомога батькам у вихованні дітей: метод. рек. для соц. працівників / Т.В. Кравченко, І.М. Трубавіна / Державний центр соціальних служб для молоді Міністерства України у справах дітей та молоді; Інститут проблем виховання АПН України. – К.: ДЦССМ, 2004. – 100 с.
4. *Машовець М.А.* Підготовка студентів до співпраці з батьками / М.А. Машовець. – К., 2001.
5. *Педагогічний* всеобуч в мікрорайоні школи: Методичні рекомендації / Упор. І.В. Комановський. – К.: РУМК, 1987. – 48 с.
6. *Сухомлинский В.А.* Родительская педагогика / В.А. Сухомлинский. – К.: Радянська школа, 1978. – 376 с.
7. *Шацкий С.Т.* Избранные педагогические сочинения: в 2-х т. / С.Т. Шацкий / Под ред. Н.П. Кузина, М.Н. Скаткина, В.Н. Шацкой. – М.: Педагогика, 1980. – 304 с.

Анонції

Тетяна ДОВЖЕНКО

Підготовка вчителів проектних класів до організації педагогічної просвіти батьків

У статті йдеться про організацію педагогічної просвіти батьків, діти яких навчаються за програмою науково-педагогічного проекту «Інтелект

Відгуки учасників проєкту

Я, Булахова Єлизавета, харків'янка, учениця 5-Б класу Харківської гімназії №169. Я люблю свою гімназію, в якій навчаюся з першого класу, завжди йду до школи з великим задоволенням. Вважаю себе успішною ученицею, тому що навчаюся в класі «Інтелект України». В проєктному класі вчитися цікаво. Чому? Бо мій інтелектуальний розвиток забезпечують найновіші технології: спеціальні вправи допомагають розвивати пам'ять, увагу, уяву. На уроках найскладніші питання вивчаємо і засвоюємо за допомогою практичних вправ, а також досліджуємо, аналізуємо, робимо висновки, складаємо гіпотези на основі наукових спостережень. Найулюбленишими моїми предметами є українська мова і природознавство. На уроках української мови прагнемо розвивати усне і писемне мовлення, вивчаємо правила, закони мови, постійно повторюючи, вдосконалюючи матеріал, який вивчали раніше. Серед улюблених занять – участь у конкурсах «Найрозумніший», «Знавці української мови», тестові завдання. А найважливіше те, що ми маємо можливість отримати цілісні знання про рідну мову.

На уроках природознавства подорожуємо планетою Земля. За допомогою ІКТ, аудіо- та відеосупроводу маємо можливість «побувати» у найвіддаленіших куточках нашої планети і набути уявлення про природу та життя людей.

Я дуже вдячна долі за те, що маю можливість навчатися за проєктом, а значить оволодівати найсучаснішими знаннями, які забезпечать моє майбутнє.

Єлизавета БУЛАХОВА

Я, мама двох синів, учнів проєктних класів, Тетяна Миколаївна Величко, хочу подякувати всьому науково-педагогічному колективу, який працює над всеукраїнським науково-педагогічним проєктом «Інтелект України». Адже він базується на програмі навчання саме для сучасної дитини і відповідає потребам сьогодення.

Я, мама випускника 4-го класу, Євгенія Олександрівна Тутова, дуже задоволена проєктом, тому що мій син навчається залюбки. Матеріал подається доступно, отже, дитина засвоює все достатньо легко. Дякую його розробникам.

Я, мама випускника 4-го класу, Тетяна Юріївна Штешенко, дуже вдячна авторам проєкту за таку цікаву та насичену програму. Моя дитина завжди з чудовим настроєм йде до школи. Йому завжди є чим поділитися, що розповісти. Мені не соромно зізнатися, що я сама із задоволенням навчаюся разом зі своїм сином.

України». Схарактеризовано різноманітні форми взаємодії сім'ї та школи – від традиційних (батьківські збори, семінари, «круглі столи») до сучасних (індивідуальні консультації, психологічні тренінги, сімейні клуби, опікунські ради, батьківські комітети). Доведено, що в умовах проєктного навчання школа є центром, що сприяє організації конструктивної взаємодії педагогічного колективу та батьків.

Ключові слова: родина, виховання, просвіта, батьківські збори, організація, взаємодія.

Тетяна ДОВЖЕНКО

Підготовка учителів проєктних класів к організації педагогічного просвіщення родителів

В статті йдеться про організацію педагогічного просвіщення родителів, діти яких навчаються за програмою науково-педагогічного проєкту «Інтелект України». Охарактеризовано різні форми взаємодії сім'ї та школи – від традиційних (родительські збори, семінари, «круглі столи») до сучасних (індивідуальні консультації, психологічні тренінги, сімейні клуби, попечительські совети, родительські комітети). Доведено, що в умовах проєктного навчання школа є центром, який сприяє організації конструктивного взаємодії педагогічного колективу та родителів.

Ключевые слова: семья, воспитание, просвещение, родительские собрания, организация, взаимодействие.

Tetyana DOVZHENKO

The preparation of the design classes teachers to the organization of the parents' pedagogical education

The article reveals the organization of the pedagogical education of parents whose children study according to the program of the scientific and pedagogical project «Intellect of Ukraine». Various forms of an interaction between the families and schools – from the traditional (parents meetings, seminars, «round tables») to modern (individual counseling, psychological trainings, family clubs, boards of Trustees and parent committees) are characterized. It is proved that in the conditions of a project-based learning the school is a centre that contributes to the organization of the constructive interaction between the teaching staff and parents.

Keywords: family, upbringing, education, parent meetings, organization, interaction.